

INHOUD

Voorwoord	7
Inleiding	9
1. Doe niet zo lelijk tegen je Geheime Dienst	23
2. De wetten van doctor Globke	37
3. Officieel bezoek	49
4. Vingers aan de trekker	52
5. Voor ieder die dit aangaat	59
6. De raderen van het Britse rechtsstelsel	64
7. Het verraad van Ivan Serov	67
8. Een erfenis	75
9. De onschuld van Murat Kurnaz	86
10. Veldwerk	93
11. Ontmoeting met Jerry Westerby	103
12. Eenzaam in Vientiane	108
13. Theater van de werkelijkheid: Dansen met Arafat	113
14. Theater van de werkelijkheid: Villa Brigitte	127
15. Theater van de werkelijkheid: De schuldvraag	135
16. Theater van de werkelijkheid: Blijken van genegenheid	139
17. De Sovjetridder sterft in het harnas	147

18. Het Wilde Oosten: Moskou 1993 162
19. Bloed en rijkdom 175
20. De grootste beren in de dierentuin 186
21. Onder de Ingoesjen 200
22. Joseph Brodsky krijgt een prijs 205
23. Uit de verkeerde hand 208
24. Zijn broeders hoeder 221
25. Quel Panama! 238
26. Onder een zware dekmantel 251
27. Op jacht naar krijgsheren 256
28. Richard Burton heeft me nodig 270
29. Alec Guinness 285
30. Verloren meesterwerken 291
31. De das van Bernard Pivot 304
32. Lunchen met gevangenen 312
33. De zoon van de vader van de auteur 318
34. Voor Reggie, met dank 361
35. De *most wanted man* 363
36. Stephen Spenders creditcard 375
37. Advies aan een beginnende romanschrijver 377
38. Het laatste officiële geheim 378

Bronnen 383

VOORWOORD

Er is bijna geen boek van mij dat niet op enig moment *De duiventunnel* als werktitel heeft gehad. De oorsprong daarvan is gemakkelijk te verklaren. Ik moet een jaar of vijftien zijn geweest toen mijn vader besloot mij mee te nemen op een van zijn gokreisjes naar Monte Carlo. Vlak bij het oude casino bevond zich de sportclub en aan de achterkant daarvan lagen een gazon en een schietbaan met uitzicht op zee. Onder het gazon waren kleine evenwijdige tunnels die in een rij naar de rand van de zee liepen. Daarin werden levende duiven gestopt die op het dak van het casino waren uitgebroed en opgesloten. De bedoeling was dat zij door de aardedonkere tunnel fladderden totdat zij aan de mediterrane hemel opdoken als schietschijven voor sportieve heren die na een stevige lunch met hun buks op ze stonden of lagen te wachten. De duiven die alleen maar werden aangeschoten, deden wat duiven nu eenmaal doen. Ze keerden terug naar de plek waar ze waren geboren op het dak van het casino, en daar kwamen ze opnieuw in dezelfde val terecht.

Waarom dit beeld mij al zo lang achtervolgt kan de lezer wellicht beter beoordelen dan ik.

John le Carré, januari 2016

INLEIDING

Ik zit aan mijn bureau in het souterrain van het kleine Zwitserse chalet dat ik heb laten bouwen van de opbrengsten van *The Spy Who Came in from the Cold* (*Spion aan de muur*) in een bergdorp op anderhalf uur treinen van Bern, de stad waar ik op mijn zestiende vanuit mijn Engelse kostschool naartoe was gevlucht en waar ik me aan de universiteit had laten inschrijven. In de week-ends trokken we met een hele groep studenten, jongens en meisjes, voor het merendeel uit Bern, naar boven, naar het Oberland en streken hier in berghutten neer om te logeren en om onze benen uit ons lijf te skiën. Naar mijn beste weten waren wij ontzettend braaf: jongens aan de ene kant, meisjes aan de andere, en een kloof daartussen die onoverbrugbaar was. Of als die dat niet was, heb ik dat nooit gemerkt.

Het chalet ligt boven het dorp. Door mijn raam vang ik, als ik steil omhoogkijk, een glimp op van de toppen van de Eiger, de Mönch en de Jungfrau, en als allermooiste die van de Silberhorn en de Kleines Silberhorn een klein stukje lager: twee fraai getopte ijshoorns die in de warme zuidenwind die de föhn heet af en toe tot doffe kleurloosheid vervallen en dagen later weer

in al hun maagdelijke glorie herrijzen.

Onder onze schutspatronen bevinden zich de alomtegenwoordige componist Mendelssohn – volg de pijlen voor de Mendelssohn-wandelroute – de dichter Goethe, hoewel hij het nooit verder lijkt te hebben gebracht dan de watervallen van het Lauterbrunnental, en de dichter Byron, die het tot aan de Wengernalp heeft geschopt, die maar niets vond en klaagde dat de aanblik van onze door storm geteisterde wouden ‘me deed denken aan mezelf en mijn familie’.

Maar de schutspatroon die wij het meest vereren is ongetwijfeld ene Ernst Gertsch, die het dorp roem en rijkdom bracht door in 1930 de eerste Lauberhorn Skiwedstrijden te organiseren, waarin hijzelf de slalom won. Ooit ben ik gek genoeg geweest om eraan mee te doen en ten gevolge van een combinatie van onbedrevenheid en pure angst ging ik uiteraard geweldig op mijn gezicht. Uit nader onderzoek blijkt dat Ernst, nog niet tevreden met zijn status als geestelijk vader van de skiwedstrijd, ons ook nog de stalen strips langs onze ski's en de stalen dragers voor onze bindingen heeft gegeven, waarvoor we hem allemaal dankbaar mogen zijn.

De maand is mei, dus krijgen we vier seizoenen in één week: gisteren bijna een meter verse sneeuw en niet één skiër om ervan te genieten; vandaag een verzengende zon aan een strakblauwe hemel, de sneeuw goeddeels weer verdwenen en de lentebloemen terug in het zadel. En vanavond, donderwolken in donkerblauwgrijs die zich klaarmaken om als Napoleons Grande Armée op te rukken naar het dal van de Lauterbrunnen.

En waarschijnlijk zal in hun kielzog, omdat ons de afgelopen dagen een bezoek bespaard is gebleven, de föhn wel weer terugkeren en zullen lucht, weiden en wouden van hun kleur worden beroofd, zal het chalet kraken en kreunen en zal de rook uit de haard zich verspreiden over het tapijt waarvoor we te veel hebben betaald op die regenachtige middag in Interlaken in de sneeuwloze winter van God mag weten welk jaar, en elk gerammel en getoeter dat uit het dal omhoogklimt zal klinken als

een stuurs protest en alle vogels zullen zolang de föhn voortraast in hun nest blijven, met uitzondering van de alpenkraaien die zich nooit ofte nimmer ergens iets van aan lijken te trekken. Stap tijdens de föhn niet in een auto en doe geen huwelijksaanzoek. Als je hoofdpijn hebt of de neiging je buurman te vermoorden, troost je dan. Het is geen kater, het is de föhn.

Het chalet heeft een plaats in de vierentachtig jaren van mijn leven die totaal niet in verhouding staat tot zijn omvang. In de jaren voordat ik het bouwde, kwam ik als jongen naar het dorp, eerst om te skiën op ski's van essenhout of hickory-hout, waarbij ik zeehondenbont gebruikte om de berg op te komen en lederen bindingen om die weer af te dalen, en in de zomer kwam ik bergwandelingen maken met mijn wijze mentor uit Oxford, Vivian Green, die later rector van Lincoln College werd en die model stond voor het innerlijk leven van George Smiley.

Het is geen toeval dat Smiley, net als Vivian, dol was op de Zwitserse Alpen, of, evenals Vivian, troost vond in het landschap, of, zoals ikzelf, een levenslange onverzoenlijke verhouding had met de Duitse muze.

Vivian was degene die mijn gebazel over Ronnie, mijn wispelturige vader, tolereerde; het was opnieuw Vivian die, toen Ronnie weer eens op spectaculaire wijze failliet ging, de nodige contanten bij elkaar schraapte en me terug liet komen om mijn studie te voltooien.

In Bern had ik een telg uit het oudste geslacht van hotel-eigenaren in het Oberland leren kennen. Zonder zijn latere invloed had ik al nooit toestemming gekregen om een chalet te bouwen, want toen mocht, net als nu nog trouwens, geen enkele buitenlander ook maar één vierkante meter dorpsgrond bezitten.

In Bern heb ik ook mijn eerste aarzelende stapjes gezet bij de Britse inlichtingendienst als koerier van ik weet niet wat naar ik weet niet wie. Ik vraag me tegenwoordig af en toe wel af hoe mijn leven eruit zou hebben gezien als ik niet van mijn kostschool was weggelopen of een andere kant op was gevlucht.

Ik heb nu het gevoel dat alles wat me in mijn verdere leven is overkomen het gevolg was van dat ene impulsieve puberale besluit om via de snelst mogelijke weg de wijk te nemen uit Engeland en de Duitse muze als een *Ersatzmutti* in de armen te sluiten.

Ik was geen kneusje op school, verre van dat: aanvoerder van zus en zo, winnaar van schooltrofeeën, mogelijk kandidaat voor een bliksemcarrière. En het was een heel discrete vlucht. Ik schreeuwde geen moord en brand. Ik zei alleen: ‘Vader, je kunt hoog of laag springen, maar ik ga niet terug.’ En hoogstwaarschijnlijk gaf ik de school de schuld van mijn rampspoed – en Engeland daarbij – terwijl de werkelijke reden was dat ik tegen elke prijs onder de vleugels van mijn vader wilde uitkomen, wat ik hem moeilijk met zoveel woorden kon zeggen. Later heb ik mijn eigen kinderen natuurlijk hetzelfde zien doen, hoewel zij het een stuk eleganter en met veel minder gedoe deden.

Maar niets daarvan beantwoordt de centrale vraag welke kant het anders met mijn leven op zou zijn gegaan. Zou ik, als Bern er niet was geweest, zijn gerekruteerd als prille boodschappenjongen van de Britse inlichtingendienst om te doen wat in vakjargon *een beetje van dit en een beetje van dat* wordt genoemd? Ik had Somerset Maughams *Ashenden* toen nog niet gelezen, maar Rudyard Kiplings *Kim* en allerhande chauvinistische avonturenverhalen van G.A. Henty en zijns gelijken beslist wel. Dornford Yates, John Buchan en Rider Haggard konden bij mij niet stuk.

En natuurlijk was ik, krap vier jaar na de beëindiging van de Tweede Wereldoorlog, de grootste Britse patriot op aarde. Op de lagere school waren wij jongens experts geworden in het ontmaskeren van Duitse spionnen in onze gelederen en ik werd beschouwd als een van de betere speurders op het gebied van de contraspionage. Op mijn particuliere kostschool was onze patriottische geestdrift mateloos. We deden twee keer per week ‘Corps’ – militaire training in vol ornaat. Onze jonge instructeurs waren gebruind van de oorlog teruggekeerd en op Corpsdagen pronkten zij met hun onderscheidingen. Mijn leraar

Duits had een prachtige geheimzinnige oorlog achter de rug. Onze beroepskeuzeadviseur bereidde ons voor op een levenslange loopbaan in verre uithoeken van het imperium. De abdijkerk in het centrum van ons stadje hing vol met regimentsvaandels die tijdens koloniale oorlogen in India, Zuid-Afrika en Soedan aan flarden waren geschoten, en waarvan die flarden vervolgens door liefhebbende vrouwenhanden op visnetten in hun oude glorie waren hersteld.

Het hoeft daarom niemand te verbazen dat, toen de Grote Roeping zich aan mij openbaarde in de persoon van een moederlijke dame van dertigplus die Wendy heette en werkte op de afdeling visa van de Duitse ambassade in Bern, de zeventienjarige Engelse schooljongen die zich op een buitenlandse universiteit afbeulde in de houding sprong en zei: ‘Tot uw orders, *mevrouw!*’

Mijn alomvattende omarming van de Duitse literatuur in een tijd dat voor velen het woord *Duits* stond voor ongeëvenaard kwaad is lastiger te verklaren. Toch heeft die omarming, net als mijn ontsnapping naar Bern, de gehele latere loop van mijn leven bepaald. Zonder dat zou ik nooit in 1949, op aandringen van mijn leraar Duits, een Joodse vluchteling, een bezoek hebben gebracht aan Duitsland, nooit de platgebombardeerde steden in het Ruhrgebied hebben gezien en nooit zo ziek als een hond op een oude matras van de Wehrmacht in een geïmproviseerd veldhospitaal in de Berlijnse ondergrondse hebben gelegen; en ik had nooit de concentratiekampen Dachau en Bergen-Belsen bezocht, waar de stank in de barakken nog niet was opgetrokken, om vervolgens terug te keren naar het serene Bern, naar mijn Thomas Mann en Hermann Hesse. En ik zou al helemaal nooit als dienstplichtig soldaat de opdracht hebben gekregen om in Oostenrijk spionageklusjes uit te voeren, of Duitse taal- en letterkunde hebben gestudeerd in Oxford of die vervolgens hebben gedoceerd op Eton, of onder de dekmantel van aankomend diplomaat zijn aangesteld aan de Britse ambassade in Bonn, of boeken hebben geschreven met Duitse thema's.

Het blijvende resultaat van die vroegtijdige fascinatie voor Duitse zaken is me nu tamelijk duidelijk. Zij bezorgde mij mijn eigen eclecticische stukje speelruimte; zij voedde mijn ongeneeslijk romantische instelling en mijn liefde voor het lyrische; zij deed het besef in mij postvatten dat de reis die de mens onderneemt van de wieg tot het graf één ononderbroken leergang is – nauwelijks een originele en waarschijnlijk aanvechtbare opvatting, maar toch. En toen ik mij ging verdiepen in de toneelstukken van Goethe, Lenz, Schiller, Kleist en Büchner, ontdekte ik dat ik net zo'n verwantschap voelde met hun klassieke soberheid als met hun neurotische uitwassen. Ik bedacht dat de kunst was om het ene element te vermommen als het andere.

Het chalet is bijna vijftig jaar oud. Toen de kinderen opgroeiden kwamen ze elke winter hiernaartoe om te skiën, en hier beleefden we de mooiste tijd samen. Soms kwamen we ook in het voorjaar. Het was ook hier dat ik vier hilarische weken lang, ik meen in de winter van 1967, opgesloten zat met Sydney Pollack, de regisseur van films als *Tootsie*, *Out of Africa* en – mijn favoriet – *They Shoot Horses, Don't They?*, terwijl wij zwoegden op een scenariobewerking van mijn roman *A Small Town in Germany* (*Een kleine stad in Duitsland*).

De sneeuw lag er die winter prachtig bij. Sydney had nooit eerder geskied, was nooit eerder in Zwitserland geweest. De aanblik van blije skiërs die nonchalant langs ons balkon zoefden was gewoon meer dan hij kon verdragen. Hij moest en zou erbij horen, en wel onmiddellijk. Hij wilde dat ik hem les gaf, maar godzijdank heb ik in plaats daarvan Martin Epp opgebeld: skileraar, legendarische berggids en, een van de zeer weinigen die in hun eentje de Nordwand van de Eiger hebben beklommen.

De topregisseur uit South Bend, Indiana, en de topalpinist uit Arosa konden het meteen uitstekend met elkaar vinden. Syd-

ney deed nooit iets halfslachtig. Binnen enkele dagen kon hij heel behoorlijk skiën. Hij werd ook gegrepen door een harts-tochtelijk verlangen een film te maken over Martin Epp en dat oversteeg al snel zijn verlangen om *A Small Town in Germany* te verfilmen. De Eiger zou het Noodlot spelen. Ik zou het scenario schrijven, Martin zou zichzelf spelen en Sydney zou hem vanuit een tuigje halverwege de berg filmen. Hij belde zijn agent en vertelde hem over Martin. Hij belde zijn psychiater en vertelde hem over Martin. De sneeuw bleef ideaal en eiste haar tol van Sydneys krachten. 's Avonds, na een bad, was de beste tijd om te schrijven, besloten we. Of dat nu waar was of niet, geen van beide films is er ooit gekomen.

Later leende Sydney, enigszins tot mijn verbazing, het chalet uit aan Robert Redford om zijn film *Downhill Racer* voor te bereiden. Helaas heb ik hem nooit ontmoet, maar nog jaren later genoot ik, waar ik me in het dorp ook liet zien, de bijzondere reputatie een vriend te zijn van Robert Redford.

Dit zijn waargebeurde verhalen die aan mijn geheugen ontspruiten – en u kunt zich afvragen wat waarheid is en wat herinnering bij een schrijver van fictie in wat we fijntjes de herfst van zijn leven mogen noemen. Voor de advocaat bestaat de waarheid uit onloochenbare feiten. Of zulke feiten werkelijk te vinden zijn is een andere kwestie. Voor de schrijver van fictie zijn feiten onbewerkte materialen, niet zijn opdrachtgever maar zijn instrument, en het is zijn taak er muziek aan te ontlokken. De echte waarheid ligt, zo die al bestaat, niet in de feiten, maar in de nuance.

Heeft er ooit zoiets bestaan als een *zuivere* herinnering? Ik betwijfel het. Zelfs als wij onszelf ervan overtuigen dat we objectief zijn, ons aan de kale feiten houden, zonder toevoegingen en weglatingen uit eigenbelang, dan nog zijn zuivere herinneringen even moeilijk vast te houden als een nat stuk zeep. Zo denk

ik er tenminste over na een leven lang ervaringen en fantasie met elkaar te hebben vermengd.

Hier en daar heb ik, waar ik dacht dat het het verhaal ten goede kwam, flarden van gesprekken of beschrijvingen overgenomen uit krantenartikelen die ik toentertijd heb geschreven, omdat de onbevangenheid ervan me aanstond en omdat de latere herinnering niet diezelfde scherpte had: mijn beschrijving van Vadim Bakatin bijvoorbeeld, die ooit het hoofd van de KGB was. In andere gevallen heb ik het verhaal goeddeels gelaten zoals het was toen ik het schreef, het alleen hier en daar een beetje opgeschoond en er te hooi en te gras een opmerking aan toegevoegd om iets te verduidelijken of te actualiseren.

Ik wil er niet van uitgaan dat mijn lezer over een diepgaande kennis van mijn werk beschikt – of er zelfs maar enige notie van heeft, vandaar de hier en daar toegevoegde passage waar een en ander wordt toegelicht. Maar één ding kan ik u verzekeren: ik heb nergens bewust een gebeurtenis of een verhaal verkeerd voorgesteld. Vermomd wanneer nodig, akkoord. Vervalst, nadrukkelijk niet. En steeds als ik mij iets niet goed meer kon herinneren, heb ik daar netjes melding van gemaakt. In een onlangs uitgegeven beschrijving van mijn leven staan miniatuurversies van enkele van de verhalen, dus natuurlijk doet het me deugd die als het ware terug te vorderen, in mijn eigen woorden te vertellen en er zo goed als ik kan mijn eigen gevoelens in te stoppen.

Sommige episodes hebben een betekenis verworven waar ik me toentertijd, wellicht vanwege de dood van een hoofdrolspeler, niet van bewust was. Ik heb heel mijn lange leven nooit een dagboek bijgehouden, alleen hier en daar reisnotities gemaakt of een paar zinnen uit een anders verloren gegane dialoog opgeschreven: bijvoorbeeld uit mijn tijd met Yasser Arafat, leider van de PLO, voordat hij uit Libanon werd verbannen; en naderhand mijn vruchteloze bezoek aan zijn witte hotel in Tunis, dezelfde stad waar een paar weken na mijn vertrek diverse leden van zijn oppercommando, die een paar kilometer verderop wa-

ren ingekwartierd, werden vermoord door een Israëlische gevechtseenheid.

Mannen en vrouwen met macht trokken me aan omdat ze er waren en omdat ik erachter wilde komen wat hen bezielde. Maar achteraf bezien lijkt het enige wat ik in hun aanwezigheid heb gedaan diepzinnig knikken, op de geëigende momenten mijn hoofd schudden en af en toe een grapje debiteren om de spanning te verlichten. Pas later, als ik terug was op mijn hotelkamer, haalde ik mijn verformfaaide notitieboekje tevoorschijn en probeerde ik te begrijpen wat ik had gehoord en gezien.

De overige schrijfsels die mijn reizen hebben overleefd werden voor het merendeel niet door mijzelf opgetekend, maar door de fictieve personages die ik ter bescherming met me meenam als ik eropuit ging. Het was vanuit hun optiek, niet de mijne, en in hun woorden dat die aantekeningen werden gemaakt. Toen ik ineengedoken in een schuttersputje aan de Mekong zat, en voor het eerst van mijn leven kogels in de aarden wal boven me hoorde inslaan, was het niet mijn eigen bevende hand die mijn verontwaardiging aan mijn verformfaaide aantekenboekje toevertrouwde, maar de hand van mijn moedige denkbeeldige held, de oorlogsverslaggever Jerry Westerby, voor wie beschoten worden aan de orde van de dag was. Ik dacht altijd dat ik daar een uitzondering in vormde, totdat ik een beroemde oorlogsfotograaf leerde kennen die me bekende dat zijn paniek alleen verdween als hij door de lens van zijn camera keek.

Nou, mijn paniek is nooit verdwenen. Maar ik weet waarover hij het had.

Als je ooit het geluk hebt om als schrijver al vroeg succes te hebben, zoals mij is overkomen met *The Spy Who Came in from the Cold* (*Spion aan de muur*), bestaat er voor de rest van je leven een voor-de-zondeval en een na-de-zondeval. Je kijkt terug op de boeken die je schreef voordat de schijnwerpers op je werden

gericht en die laten zich lezen als de boeken die je schreef toen je je onschuld nog had, en de boeken erna zie je, in je sombere ogenblikken, als de inspanningen van de man in de beklagenbank. ‘Hij doet te hard zijn best,’ roepen de critici. Ik heb nooit gevonden dat ik te hard mijn best deed. Ik vond dat ik het aan mijn succes verplicht was om het beste uit mezelf te halen en grosso modo heb ik dat, ongeacht de kwaliteit van het resultaat, ook gedaan.

En ik vind schrijven heerlijk. Ik geniet van wat ik op dit moment aan het doen ben, nu ik bijna stiekem, op een aardedonkere vroege ochtend in mei, aan een piepklein tafeltje zit te schrijven, terwijl de bergregen het raam striemt en ik geen excuus heb om onder een paraplu naar het station te banjeren, want de *International New York Times* komt pas rond lunchtijd aan.

Ik schrijf graag buitenshuis, in aantekenboekjes tijdens wandelingen, in de trein en in het café, en haast me vervolgens naar huis om te zien wat het heeft opgeleverd. Als ik in Hampstead ben is er een favoriet bankje op de Heath, onder een grote boom en op enige afstand van de overige bankjes, en daar schrijf ik graag. Ik heb altijd uitsluitend met de hand geschreven. Het is misschien hoogmoedig, maar ik geef de voorkeur aan de eeuwenoude traditie van het schrijven zonder mechanische hulpmiddelen. De gemankeerde grafisch kunstenaar in me geniet echt van het tekenen van de woorden.

Het meest houd ik van de *privacy* van het schrijven, en daarom kom ik niet op literaire evenementen en geef ik zo min mogelijk interviews, ook al zou je dat niet zeggen als je ze turft. Er zijn momenten, doorgaans ’s nachts, dat ik zou willen dat ik nooit één interview had gegeven. Eerst vind je jezelf uit en vervolgens ga je in die uitvinding geloven. Dat proces is niet verenigbaar met zelfkennis.

Als ik research doe voor mijn boeken word ik deels beschermd door het feit dat ik in het werkelijke leven een andere naam heb. Ik kan me inschrijven in hotels zonder me bezorgd af te vragen of mijn naam zal worden herkend: en vraag me ver-

volgens bezorgd af waarom niet. Als ik genoodzaakt ben me bloot te geven tegenover de mensen uit wier ervaring ik wil putten dan is dat met wisselend succes. De een vertikt het om me zelfs maar voor een halve cent te vertrouwen, de ander promoveert me tot Hoofd van de Geheime Dienst en reageert, als ik ertegen inbreng dat ik slechts tot het nederigste echelon spionnen behoorde, met de mededeling dat ik dat natuurlijk wel moest volhouden, toch? Waarna hij doorgaat met me bedelven onder geheimen die ik niet wil horen, niet kan gebruiken en niet zal onthouden, in de misplaatste overtuiging dat ik die zal doorgeven aan Wij Weten Wel Wie. Ik heb enkele voorbeelden gegeven van dit tragikomische dilemma.

Maar de meerderheid van de onfortuinlijke zielen die ik in de afgelopen vijftig jaar op deze manier onder vuur heb genomen – van leden van het middenkader in de farmaceutische industrie tot bankiers, huurlingen en spionnen in diverse schakeringen – hebben me met geduld en gulhartigheid te woord gestaan. Het meest gulhartig waren de oorlogsverslaggevers en buitenlandcorrespondenten die de romanschrijver, die parasiet, onder hun hoede namen, hem moed toedichtten die hij niet bezat en hem toestonden met hen op te trekken.

Ik kan me niet voorstellen hoe ik er in Zuid-Oost-Azië en het Midden-Oosten op uit had kunnen trekken zonder de raadgevingen en het gezelschap van David Greenway, de veel gelauwerde correspondent in Zuid-Oost-Azië van *Time Magazine*, de *Washington Post* en de *Boston Globe*. Geen beschroomde nieuweling heeft ooit een loyalere leermeester gehad. Op een besneeuwde ochtend in 1975 zat hij hier in het chalet aan onze ontbijt tafel te genieten van een kortstondig verlof van het slagveld, toen zijn kantoor in Washington hem belde omdat de belegerde stad Phnom Penh op het punt stond in handen te vallen van de Rode Khmer. Vanuit ons dorp loopt er geen weg naar het dal, alleen een boemeltje dat je naar een grotere trein brengt die je naar een nog grotere trein brengt en die brengt je dan weer naar het vliegveld van Zürich. In een wip had hij

zijn skiuitrusting vervuild voor de sjofele werkkleding en oude suède schoenen van een oorlogscorrespondent, zijn vrouw en dochters vaarwel gekust en stortte hij zich de heuvel af naar het station. Ik snelde achter hem aan met zijn paspoort.

Greenway was er beroemd om dat hij een van de laatste Amerikaanse journalisten was die met een helikopter vanaf het dak van de belegerde ambassade van de Verenigde Staten in Phnom Penh werden geëvacueerd. In 1981, toen ik een dysenterieaanval kreeg op de Allenbybrug, die de Westelijke Jordaanoever verbindt met Jordanië, heeft Greenway me eigenhandig tussen de massa's ongeduldige reizigers die stonden te wachten om te worden geholpen door geloodst, ons met pure wilskracht langs de controlepost gepraat en mij aan de overkant van de brug afgeleverd.

Als ik sommige episodes die ik heb beschreven teruglees, realiseer ik me dat ik, ofwel uit eigenwaan of om het verhaal aan te scherpen, heb nagelaten te vermelden wie er op dat moment nog meer in de kamer aanwezig was.

Ik denk aan mijn gesprek met de Russische natuurkundige en politieke gevangene Andrej Sacharov en zijn vrouw Jelena Bonner, dat plaatshad in een restaurant in wat toen nog Leningrad heette, onder auspiciën van Human Rights Watch, waarvan drie leden bij ons aan tafel zaten en gehinderd werden door dezelfde kinderachtige opdringerigheid van het door de KGB gestuurde legertje nepfotjournalisten die in een kring om ons heen dromden en hun ouderwetse camera's met flitslampjes in onze gezichten afdrukten. Ik hoop dat anderen die deel uitmaakten van ons gezelschap elders verslag hebben gedaan van die historische dag.

Ik denk terug aan Nicholas Elliott, de oude vriend en collega van de dubbelspion Kim Philby, die met een glas cognac in zijn hand door de zitkamer van ons huis in Londen struinde en ik herinner me te laat dat mijn vrouw daarbij net zo aanwezig was als ik en dat ze al even gefascineerd in een leunstoel tegenover me zat.

En, zelfs op het moment dat ik dit opschrijf, herinner ik me

de avond dat Elliott met zijn vrouw Elizabeth kwam eten en we een dierbare Iraanse gast op bezoek hadden die onberispelijk Engels sprak met een klein, best charmant spraakgebrek. Toen onze Iraanse gast was vertrokken wendde Elizabeth zich met een twinkeling in haar ogen tot Nicholas en zei opgewonden:

‘Heb je gemerkt dat hij stotterde, schat? *Precies Kim!*’

Het lange hoofdstuk over mijn vader Ronnie staat achter in het boek in plaats van aan het begin omdat ik wilde voorkomen dat hij, hoe graag hij dat ook zou hebben gewild, de belangrijkste plek zou opeisen. Want ondanks al die uren dat ik mijn hoofd over hem heb gebroken, blijft hij nog net zo’n groot mysterie voor mij als mijn moeder. Tenzij anders vermeld zijn de verhalen nieuw. Waar ik dat nodig achtte heb ik een naam veranderd. De persoon om wie het gaat mag zelf dan wel dood zijn, zijn familie en andere nabestaanden zien er misschien de grap niet van in. Ik heb geprobeerd een ordelijk spoor door mijn leven te trekken, in thematische, niet zozeer in chronologische zin, maar meer zoals het leven zelf verbreedde het pad zich en werd het onsamenhangender en sommige verhalen werden eenvoudigweg wat zij voor mij blijven: opzichzelfstaande unieke voorvallen die, voor zover ik me bewust ben, niet in een bepaalde richting wijzen, en ik doe er verslag van om wat ze voor mij zijn gaan betekenen en omdat ze me verontrusten of beangstigen of beroeren, of maken dat ik midden in de nacht schaterend wakker word.

Met het verstrijken van de tijd hebben sommige ontmoetingen waarover ik vertel in mijn ogen de status gekregen van piepkleine stukjes geschiedenis, op heterdaad betrapt – en ik vermoed dat alle oudere mensen dat zo voelen. Als ik ze in hun geheel doorlees, van klucht tot drama en terug, vind ik ze licht onverantwoordelijk, en ik weet niet goed waarom. Misschien vind ik mijn eigen leven wel onverantwoordelijk. Maar het is te laat om daar nu nog iets aan te veranderen.

Er zijn heel wat dingen waarover ik niet graag zou willen schrijven, maar dat geldt voor iedereen. Ik heb twee oneindig trouwe en toegewijde echtgenotes gehad en ik ben hun allebei onmetelijk veel dank verschuldigd en heel wat excuses. Ik ben geen voorbeeldige echtgenoot geweest en ook geen voorbeeldige vader en ik wil ook niet doen alsof ik dat wel was. De liefde kwam pas laat, en na veel misstappen, op mijn pad. Mijn morele opvoeding dank ik aan mijn vier zonen. Over mijn werk voor de Britse inlichtingendienst, dat ik grotendeels in Duitsland heb verricht, wens ik niets toe te voegen aan wat al door anderen, doorgaans onnauwkeurig, elders is vermeld. Daartoe voel ik mij verplicht doordat er wel enige ouderwetse loyaliteit aan mijn vroegere werkgever is overgebleven, maar ook door plechtige beloftes aan de mannen en vrouwen die bereid waren met mij samen te werken. Wij kwamen overeen dat er geen tijdslimiet zou gelden voor de belofte van vertrouwelijkheid en dat die zich ook uitstreckte tot onze kinderen en latere generaties. Het werk waar wij ons mee bezighielden was gevaarlijk noch indrukwekkend, maar het bracht wel een pijnlijk gewetensonderzoek met zich mee van de kant van degenen die ervoor tekenden. Of die mensen heden ten dage leven of dood zijn, maakt niet uit, de belofte tot geheimhouding blijft van kracht.

Het spioneren is me opgedrongen sinds mijn geboorte, ongeveer net zoals de zee aan C.S. Forester werd opgedrongen, denk ik, of India aan Paul Scott. Van de geheime wereld die ik ooit kende heb ik een theater proberen te bouwen voor de grotere werelden die wij bewonen. Eerst komt de verbeelding, vervolgens het zoeken naar de werkelijkheid. Dan weer terug naar de verbeelding en naar het bureau waar ik nu achter zit.